

Katholiek en protestant – waar staan we nu en hoe gaan we verder

Korte presentatie vespers Kloosterkerk Den Haag – 22 oktober 2017

Het afgelopen jaar herdachten wij 500 jaar Reformatie en ik ben vaker lezingen begonnen met: inderdaad, 500 jaar Reformatie, maar vorig jaar vierden wij 800 jaar dominicanenorde. Onze geschiedenis is lang en tijdens die geschiedenis zat het bewaren van de eenheid er soms gewoon even niet in.

Wij kunnen onze familie niet beperken tot de familieleden die ons bevallen. Wij, dominicanen, hebben dus toe te geven dat het onze medebroeder Johannes Tetzel (1460-1519) was, die aflaten verkocht met de naar de letter waarschijnlijk niet helemaal historische, maar naar de geest zeker bij hem passende reclameslogan: *‘Sobald das Geld im Kasten klingt, die Seele in den Himmel springt!’* En wij zullen eraan moeten toevoegen dat Luther gelijk had met zijn reactie hierop in de zijn beroemde 95 stellingen, namelijk dat niet de kerk of haar ambtsdragers bepalen wat God moet doen, maar God degene is die het hen mogelijk maakt te doen wat zij moeten doen. Of zoals Luther het formuleerde: *‘De paus kan geen enkele schuld anders vergeven dan door te verklaren en te bekrachtigen, dat ze door God vergeven is’* (5de stelling).

Het leidt wat mij betreft geen twijfel dat het beter ware geweest als Luther zich niet gedwongen had gevoeld met de tot dan toe ene Westerse kerk te breken, of als hij niet uit deze kerk was gegooid – wat u wilt. Dit betekent echter niet dat de ontstane scheuring gemakkelijk te repareren zou zijn. We zijn onderscheiden wegen gegaan en zijn onderscheiden accenten gaan zetten.

Dat de Bijbel zo’n centrale plaats heeft gekregen in de kerken van Reformatie, zou in ieder geval voor ons dominicanen *niet* het probleem moeten zijn. De dominicanenorde is immers opgericht als ‘orde van de prediking’ en Thomas van Aquino benadrukte al dat bij het verstaan van die Schriften de historische betekenis leidend moet zijn: het verhaal, de gebeurtenissen die verteld worden en de betekenis van deze gebeurtenissen. Ook Luthers nadruk op het *sola gratia*, alleen de genade, is voor een orde die preken verstaat als aanzeggen van Gods onbegrijpelijk overstromende genade, en waarvan de stichter onder meer wordt vereerd onder de titel *praedicator gratiae*, preker van genade – ook het Reformatorische *sola gratia* is het probleem voor ons niet. Natuurlijk kunnen we alleen beschaamd zijn over wat Luther gezegd en geschreven heeft over Joden, maar er zijn aan de Rooms-Katholieke kant van de reformatie helaas velen met een op dit punt zeker zo zwart blazoen.

Neen, het echte probleem wordt wat mij betreft zichtbaar in de gebeurtenis die het begin markeerde van de uiteindelijke vertrek van de dominicanen uit deze Kloosterkerk in 1574: de beeldenstorm van 1566. Deze lijkt verzet aan te tekenen tegen wat katholieken beschouwen – wat ik in ieder geval als katholiek beschouw – als de grondstructuur van het christendom.

In 2013 was in het museum Catharijneconvent in Utrecht de expositie ‘Ontsnapt aan de beeldenstorm’ te zien. Beelden die de beeldenstorm hadden overleefd, maar meestal zwaar beschadigd. En de vernielingen waren gericht aangebracht. Maria gaaf, maar het gezicht van het Jezuskind op haar arm weggeslagen. Maria en de evangelist Johannes ongeschonden, maar de gekruisigde Christus tussen hen in verminkt. God mocht naar bijbels gebod niet afgebeeld worden, en Jezus was God, dus mocht Hij ook niet afgebeeld worden, zo meenden de beeldenstormers met ijzeren logica.

Zo moeilijk is het blijkbaar te verkroppen dat Hij die door Paulus ‘de icoon van de onzichtbare God’ wordt genoemd (Kolossenzen 1,15), trekken vertoont van je buur, je broer of je kind, je rivaal of je vijand. Het suggereert dat je degenen die je liever zou negeren, omdat zij je aan aspecten van je leven herinneren die je het liefst vergeet, behoort te behandelen alsof Hij in hen is, en zij in Hem.

Dat is inderdaad niet te bevatten, maar het is wel waar het in het christendom om gaat. Jezus laat God zien als zozeer nabij, zozeer 'van ons', dat we er vrijwel niet aan *kunnen* ontsnappen.

Vanuit katholiek perspectief is de aarde van God en zingen de rivieren en de bomen zijn lof, prijzen de dieren door hun bestaan zijn goedheid – gebroken, maar reëel. Wij mensen zijn uitgenodigd mee te zingen in dit koor. Na decennia intensieve samenwerking en vriendschap met protestantse collega's concludeer ik dat dit wat hen betreft vaak zo niet geldt. 'En ik hoorde een luide stem vanuit de troon zeggen: zie, de woonplaats van God is bij de mensen', schrijft Johannes, de Ziener van Patmos (Openbaring 21,3). Daarom kan deze wereld, met alles wat er aan verschrikkelijks gebeurt, onze woonplaats zijn. 'Zie de woonplaats van God bij de mensen': waar wij ook gaan, God is ons altijd vooruit en schept de ruimte waarin wij bestaan.

'Zie de woonplaats van God bij de mensen': kunnen wij het er als katholieken en protestanten over eens worden dat wij op deze bodem staan? Ik hoop het, want een andere bodem is er naar mijn overtuiging niet. Op deze bodem kunnen we verder gaan.

Erik Borgman